

Josef Čapek ve svém ateliéru, 1929

Josef Čapek

(narozen 23. 3. 1887 v Hronově)

Nejúžasnější na člověku je jeho schopnost myšlení. To nejžalostnější i nejheroičtější jeho nedostatečná schopnost poznání. To nejušlechtlejší, může-li být: mravnost, to je čistota a poctivost života.

Josef Čapek: Psáno do mraků, 1936

Žaclěl je místo, kde český malíř a spisovatel Josef Čapek (1887–1945) jako třináctiletý chlapec poprvé okusil život bez rodiny. Rodiče ho sem poslali do německé měšťanské školy, aby se procvičil v němčině. Dost se mu zde stýskalo, ale jazyková zkušenost se mu později v životě velmi hodila (například při spolupráci s berlínskými avantgardními časopisy Sturm nebo Aktion). Josef Čapek chtěl být od dětství malířem, ale rodiče nevěřili jeho talentu a plánovali, že přebuduje dědečkův mlýn v Hronově na malou textilní továrnu. Jako kompromisní řešení zvolili tedy studium na pražské uměleckoprůmyslové škole.

Ještě za studií začal společně s mladším bratrem Karlem časopisecky publikovat kritiky a drobné prózy. Knížku svých literárních prvotin nazvali bratři Čapkové *Krakonošova zahrada*. Její texty jsou „bujné, naivní, mladé, teskné a divé“, jako léta dospívání, která Čapci společně prožili.

Zásadní význam pro uměleckou dráhu Josefa Čapka měl několikaměsíční studijní pobyt v Paříži (1910–11). Seznámil se zde s kubismem, poznal tvorbu Celníka Rousseaua a studoval etnografické sbírky v paláci Trocadéro. To nejdůležitější, co si z Paříže přivezl, je zárodek osobitého konceptu primitivismu, který pak v podstatě rozvíjel po celý život jak ve své tvorbě, tak ve svých teoretických úvahách.

Po návratu do Čech se stal významným představitelem předválečné avantgardy. Prosazoval moderní výtvarné směry na české kulturní scéně nejen jako malíř a literát, ale i jako výtvarný referent a redaktor časopisů *Umělecký měsíčník* a *Volné směry*. Jeho vlastní malířská interpretace evropských podnětů, své-

Třetí procházka, 1935, olej na plátně (soukromý majetek)

rázná a svobodná, nenapodobovala vnější formální znaky moderních „ismů“, ale rozvíjela především jejich nový, nepopisný vztah ke skutečnosti. Nadějný rozvoj avantgardních aktivit přerušila válka. Její atmosféra se odrazila zejména v Čapkově první samostatné knize *Lelío* (1917). Styl této knihy Čapek pojmenoval jako „magický realismus“ a stejně můžeme označit i tehdejší jeho obrazy, kresby a grafiky, v nichž minimálními výrazovými prostředky dosahoval intenzivního výrazu a tajemného kouzla.

V roce 1918 patřil Josef Čapek k zakládajícím členům skupiny Tvrdošíjní, reprezentující v poválečných letech mladé československé umění. Dvacátá léta znamenala pro něj úspěšné a čínorodé období, v roce 1924 měl první samostatnou výstavu. Od roku 1921 pracoval jako redaktor, výtvarný referent a karikaturista Lidových novin, prosadil se také jako úspěšný autor ilustrací a knižních obálek, věnoval se scénografii pro naše přední divadla, psal knihy pro děti a filmová libreta.

Svímy postoji občanskými i uměleckými se Josef Čapek zásadně rozešel s meziválečnou levicovou avantgardou, odmítl její politickou i uměleckou utopii a kritizoval přejímání totalitní ideologie. Zatímco nové revoluční umění odhodilo štětce a palety „do starého železa“, Čapek neúnavně hledal nové možnosti malířského vyjádření a ve své malbě rozvíjel širokou škálu podob „obyčejného člověka“, postihujících krásu, hloubku i limity lidské existence.

Ve třicátých letech byla Čapkova tvorba hluboce ovlivněna každoročními prázdninovými pobyty na Oravě, kde se setkával s životem ještě skoro nedotčeným moderní civilizací. S oravskými zážitky souvisí baladická novela *Stín kapradiny* (1930) i téměř bezdějová filosofická próza *Kulhavý poutník* (1936). Čapek byl přesvědčen, že v základech umění, stejně jako náboženství, je lidská potřeba „vyrovnati se s věčnou hádankou života a jeho smyslu“. Ve své poslední knížce *Psáno do mraků* (1936–39) se o to pokoušel přímo a bezprostředně, bez románových epizod a zápletek.

Jaro, 1929, olej na plátně (soukromý majetek)

V satirických kresbách třicátých let Čapek ostře kritizoval hitlerovskou politiku, a proto byl hned 1. září 1939, v den vypuknutí války, jako nepřítel Říše zatčen gestapem v Želiví. Prožil plných pět let hrůzy v německých koncentračních táborech a vydal o tom smutné svědectví v *Básních z koncentračního tábora* (knižně 1946). Na samém prahu smrti, v dubnu 1945, podlehl tyfové epidemii v táboře Bergen-Belsen.

Dne 28. října 1991 propůjčil prezident Václav Havel Josefu Čapkovi Rád T. G. Masaryka I. třídy in memoriam. V roce 2001 pojmenovala Mezinárodní astronomická společnost jménem Josefa Čapka planetku číslo 14976.

PhDr. Pavla Pečínková, CSc.

Muž se psem, 1935, kresba sěpíí (soukromý majetek)

Děvče, 1914, olej na plátně (soukromý majetek)

Zřizovatelé: Společnost bratří Čapků ve spolupráci s Maticí českou, sekci Společnosti Národního muzea, a Městským úřadem v Žaclěří - červen 2012
Typografie, tisk: FAST reklamní studio s. r. o., Praha 10

Kontakt: Společnost bratří Čapků, Městská knihovna v Praze, Mariánské náměstí 1, Praha 1, 115 72, www.bratři-capkove.cz.

Josef Čapek s dcerou Alenkou, 1923

Josef Čapek (1887–1945)

Nejúžasnější na člověku je jeho schopnost myšlení. To nejžalostnější i nejheroičtější jeho nedostatečná schopnost poznání. To nejušlechtlejší, může-li být: mravnost, to je čistota a poctivost života.

Josef Čapek: Psáno do mraků, 1936

Český malíř a spisovatel Josef Čapek se narodil 23. března 1887 v Hronově, v domě svého dědečka Karla Novotného, obchodníka, mlynáře a pekaře. Rodina Čapkova tehdy bydlela v Malých Svatoňovicích, ale protože služební byt lékaře, kde se denně střídali nemocní, nebyl vhodným prostředím pro matku a novorozence, přišel Josef Čapek na svět u svých prarodičů.

Když dospíval, počítalo se, že převezme dědečkův hronovský mlýn a přebuduje ho na malou textilku. Proto ho rodiče poslali na tkalcovskou školu do Vrchlabí a pak na praxi do tkalcovny v Úpici. On však nechtěl být továrníkem, ale malířem, a tak si prosadil studium na pražské uměleckoprůmyslové škole, které spojovalo přípravu na obě povolání. K podnikatelské dráze se však už nevrátil.

Had na sněhu, obálka ke knize Bohuslava Reyneka, 1924 (Památník národního písemnictví)

Ještě za studií začal společně s mladším bratrem Karlem časopisecky publikovat kritiky a drobné prózy. Knižku svých literárních prvotin nazvali bratři Čapkové *Krakonošova zahrada*. Její texty jsou „bujné, naivní, mladé, teskné a divé“, jako léta dospívání, která Čapci společně prožili.

Zásadní význam pro uměleckou dráhu Josefa Čapka měl několikaměsíční studijní pobyt v Paříži (1910–11). Seznámil se zde s kubismem, poznal tvorbu Celníka Rousseaua a studoval etnografické sbírky v paláci Trocadéro. To nejdůležitější, co si z Paříže přivezl, je zárodek osobitého konceptu primitivismu, který pak v podstatě rozvíjel po celý život jak ve své tvorbě, tak ve svých teoretických úvahách.

Po návratu do Čech se stal významným představitelem předválečné avantgardy. Prosažoval moderní výtvarné směry na české kulturní scéně nejen jako malíř a literát, ale i jako výtvarný referent a redaktor časopisů *Umělecký měsíčník* a *Volné směry*. Jeho vlastní malířská interpretace evropských podnětů, svérázná a svobodná, nenapodobovala vnější formální znaky moderních „ismů“, ale rozvíjela především jejich nový, nepopisný vztah ke skutečnosti.

Nadějný rozvoj avantgardních aktivit přerušila válka. Její atmosféra se odrazila zejména v Čapkově první samostatné knize *Lelío* (1917). Styl této knihy Čapek pojmenoval jako „magický realismus“ a stejně můžeme označit i tehdejší jeho obrazy, kresby a grafiky, v nichž minimálními výrazovými prostředky dosahoval intenzivního výrazu a tajemného kouzla.

V roce 1918 patřil Josef Čapek k zakládajícím členům skupiny Tvrdošijní, reprezentující v poválečných letech mladé československé umění. Dvacátá léta znamenala pro něj úspěšné a činné období, v roce 1924 měl první samostatnou výstavu. Od roku 1921 pracoval jako redaktor, výtvarný referent a karikaturista Lidových novin, prosadil se také jako úspěšný autor ilustrací a knižních obálek, věnoval se scénografii pro naše přední divadla, psal knihy pro děti a filmová libreta.

Chlapec se svítilnou, 1917, olej na plátně (soukromý majetek)

Svými postoji občanskými i uměleckými se Josef Čapek zásadně rozešel s meziválečnou levicovou avantgardou, odmítl její politickou i uměleckou utopii a kritizoval přejímání totalitní ideologie. Zatímco nové revoluční umění odhodilo štětce a palety „do starého železa“, Čapek neúnavně hledal nové možnosti malířského vyjádření a ve své malbě rozvíjel širokou škálu podob „obyčejného člověka“, postihujících krásu, hloubku i limity lidské existence. Ve třicátých letech byla Čapkova tvorba hluboce ovlivněna každoročními prázdninovými pobyty na Oravě, kde se setkával s životem ještě skoro nedotčeným moderní civilizací. S oravskými zážitky souvisí baladická novela *Stín kapradiny* (1930) i téměř bezdějová filosofická próza *Kulhavý poutník* (1936). Čapek byl přesvědčen, že v základech umění, stejně jako náboženství, je lidská potřeba „vyrovnat se s věčnou hádankou života a jeho smyslu“. Ve své poslední knížce *Psáno do mraků* (1936–39) se o to pokoušel přímo a bezprostředně, bez románových epizod a zápletek.

V satirických kresbách třicátých let Čapek ostře kritizoval hitlerovskou politiku, a proto byl hned 1. září 1939, v den vypuknutí války, jako nepřítel Říše zatčen gestapem v Želiví. Prožil plných pět let hrůzy v německých koncentračních táborech a vydal o tom smutné svědectví v *Básních z koncentračního tábora* (knižně 1946). Na samém prahu svobody, v dubnu 1945, podlehł tyfové epidemii v táboře Bergen-Belsen.

Dne 28. října 1991 propůjčil prezident Václav Havel Josefu Čapkovi Řád T. G. Masaryka I. třídy in memoriam. V roce 2001 pojmenovala Mezinárodní astronomická společnost jménem Josefa Čapka planetku číslo 14976.

Zpívající děvčata, 1936, olej na plátně (soukromý majetek)

Scénický návrh ke hře Karla Čapka Loupežník, 1925 (Národní muzeum)

Zřizovatelé: Národní muzeum – Matice česká, sekce Společnosti Národního muzea, ve spolupráci s městem Hronov – červen 2012
Typografie, tisk: FAST reklamní studio s. r. o., Praha 10
Kontakt: Matice česká, Václavské náměstí 68, 115 79 Praha 1, tel. 224 497 333, matice_ceska@nm.cz.